

Ömer Nasuhi Bilmen'in Vahiy Anlayışı (Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri Bağlamında)

Enver BAYRAM

Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye
Assoc. Prof., Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Tafsir, Tokat, Türkiye
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7624-4528> | ROD ID: <https://ror.org/01rpe9k96>
enver.bayram@gop.edu.tr

Makale Bilgileri

Öz

Makale Geçmişi

Geliş: 15.04.2023

Kabul: 27.07.2023

Yayın: 30.12.2023

Anahtar Kelimeler:

Tefsir,
Ömer Nasuhi Bilmen,
Vahiy,
Gayb,
Mucize.

Geçmişten bugüne müfessirler birçok tefsir eseri kaleme almıştır. Modern dönemde tefsir kaleme alanlardan biri de Ömer Nasuhi Bilmen'dir. Ömer Nasuhi Bilmen sadece tefsir alanında değil birçok alanda eser telif etmiş ve ilmî birikimini bu çalışmalarını aracılığıyla aktarmıştır. Ancak onun Kur'ân ilimlerindeki ve tefsir ilmindeki yeri ayrıdır. O, tefsirinde birçok konuyu ele almış ve naklin yanında kendi görüşüne dayanarak âyetleri tefsir etmiştir. Ömer Nasuhi Bilmen'in detaylı bir şekilde ele aldığı konulardan biri de vahiydir. Vahiy, Allah ile insan arasında, hatta Allah ile diğer varlıklar arasında bir iletişim biçimidir. Allah emir ve yasaklarını varlıklara vahiyle bildirmiştir. Konu üzerinde önemle duran Ömer Nasuhi Bilmen, söz konusu âyetlerin tefsirinde meseleyi geniş bir şekilde ele almıştır. Bu minvalde o; vahyin tanımı, vahyin mahiyeti ve vahyin geliş şekilleri üzerinde durmuştur. Bunun yanında vahiy-mucize, vahiy-gayb ilişkisine temas etmiştir. Ayrıca vahyi, Allah'ın varlığına ve kudretine delil saymıştır. Çalışmamızda Ömer Nasuhi Bilmen'in vahiy anlayışı söz konusu âyetler bağlamında ele alınıp incelenmiştir.

Omar Nasuhi Bilmen's Understanding of Revelation (In the Context of The Turkish Translation of The Quran and Its Interpretation)

Article Info

Abstract

Article History

Received: 15.04.2023

Accepted: 27.07.2023

Published: 30.12.2023

Keywords:

Tafsir,
Omar Nasuhi Bilmen,
Revelation,
Ghayb,
Miracle.

From the past to present, the exegetists have written many tafsir works. In the modern era, one of those who wrote a tafsir book is Omar Nasuhi Bilmen. Omar Nasuhi Bilmen has written works not only in the tafsir but also in many fields and shared his scientific knowledge through these works. However, he has a privileged position in the Quranic sciences and tafsir. He examined many issues in his tafsir. However, he also interpreted the verses based on his personal views as well as the narrations. One of the subjects that Omar Nasuhi Bilmen examined in detail is revelation. The revelation is a form of communication between God and human and even between God and other living creatures. Allah declares his commands and prohibitions to living creatures through revelation. Omar Nasuhi Bilmen, who studied this subject to a great extent, extensively discussed the phenomenon of revelation in interpreting the verses. In this context, he explained the definition of revelation, the nature of revelation, and the form of transmission of revelation. Besides, he mentioned the relationship between revelation-miracle and revelation-ghayb. He also considered revelation as evidence of the existence and power of Allah. In our study, we will examine Omar Nasuhi Bilmen's understanding of revelation in the context of the relevant verses.

Atıf/Citation: Bayram, Enver. "Ömer Nasuhi Bilmen'in Vahiy Anlayışı (Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri Bağlamında)". *Akif* 53/2 (2023), 156-167. <https://doi.org/10.51121/akif.2023.38>

"This article is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License** (CC BY-NC 4.0)" / Bu makale, **Atıf-GayriTicari (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı** altında lisanslanmıştır."

Giriş

İnsanoğlunun öteden beri ihtiyaç duyduğu önemli hususlardan biri diyalog kurma isteğidir. Bu nedenle insan, geçmişten günümüze bu isteğini sürdürmüş, iletişimin en ilkel yönteminden en gelişmiş şekline kadar bütün yöntemlerini kullanmada tereddüt etmemiştir. Öyle ki günümüzde akıllı telefonlardan sadece sesli arama yapma yerine görüntülü konuşabilme ve birçok şekilde mesajlaşabilme olanağı mevcuttur. Bu ise insanlar arasındaki iletişimin hızlı bir tarzda ve aracısız bir şekilde yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Maddi âlemde olduğu gibi manevi âlemde de insan daima iletişim halinde olmuştur. Bu ise Allah'ın insan ile münasebet kurması, ona emir ve yasaklarını aktarması suretiyle gerçekleşmektedir. Bu şekilde Allah'ın, seçtiği elçilerine mesajını iletmesi vahiy olarak adlandırılmaktadır. Zira Allah, Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e (s.a.s.) kadar mesajını aralıksız bir şekilde peygamberlerine bildirmiştir. Peygamberler ise bunları insanlara tebliğ etmişlerdir. Allah tarafından gönderilen vahiy daha sonra Allah-insan iletişimi kapsamında ele alınmış, konuyla ilgili âyetler yorumlanmış ve bu hususta birçok görüş zikredilmiştir.

Vahiy ile ilgili âyetlere eserlerinde değinen ve bu hususta kendi görüşünü zikreden âlimlerden biri de Ömer Nasuhi Bilmen'dir. Ömer Nasuhi Bilmen, kaleme aldığı *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*¹ adlı tefsirinde vahiy ile ilgili âyetlere yer vermiş ve söz konusu âyetlerin tefsirinde konuyu etraflıca ele almıştır. Biz de çalışmamızda Ömer Nasuhi Bilmen'in vahye yaklaşımını ele alacağız. Ömer Nasuhi Bilmen vahyi nasıl anlamış ve bunu âyetlerin tefsiri bağlamında nasıl yorumlamıştır? Vahyin mahiyeti ve geliş şekilleri hususunda onun görüşleri nelerdir? O, vahyi gayb ile hangi ölçüde irtibatlandırmıştır. Ayrıca Allah'ın varlığı ve birliğini ispat etmede hangi ölçüde vahye yer vermektedir? gibi sorulara çalışmamızda cevap arayacağız.

1. Vahyin Tanımı

Vahiy kelimesi sözlükte, "hızlı bir şekilde ve gizlice söylemek, işaret etmek, ilham etmek" gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise, "Allah'ın bir emri, bir hükmü veya bilgiyi peygamberine gizli olarak bildirmesi" şeklinde tanımlanmaktadır.² Başka bir deyişle vahiy, yönü Allah'tan insana doğru olan bir iletişim tarzıdır. Genel vahiy tarzında başlangıç noktasında

¹ Müfessirin hayatı ve tefsiri ile ilgili geniş bilgi için bk. Ömer Nasuhi Bilmen'in Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bulunan sicil dosyası; Diyanet İşleri Başkanlığı Biyografik Teşkilat Albümü: 1924-1989 (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1989); Ahmet Selim Bilmen, *Ömer Nasuhi Bilmen: Hayatı, Eserleri, Anılar* (İstanbul: Bilmen Basımevi, 1975); Ayhan Işık, *"Ehl-i Halden İlmihal'e Bir Ömür: Ömer Nasuhi Bilmen", Müftü ve Müderris Ömer Nasuhi Bilmen* (İstanbul: Marmara Akâdemi Yayınları, İstanbul, 2017); Ali İhsan Pala, *Erzurum'un Yüzleri: Ömer Nasuhi Bilmen* (Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2015); Vehbi Vakkasoğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İslâm Âlimleri* (İstanbul, Cihan Yayınları, 1987), 80; Rahmi Yaran, "Ömer Nasuhi Bilmen", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1992); Ayhan Işık, "İlme Adanan Ömür: Ömer Nasuhi Bilmen", *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 24 (2015), 56; Bektaş Günay, *Ömer Nasuhi Bilmen ve Tefsiri* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001), 6-15; İsa Yüceer, "Çağdaş Sünnî Bir Kelamcı Ömer Nasuhi Bilmen", *Türk İslâm Düşünce Tarihinde Erzurum Sempozyumu* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2007); Orhan Atalay, "Ömer Nasuhi Bilmen'in Tefsirinde İçtimai Boyut", *Türk İslâm Düşünce Tarihinde Erzurum Sempozyumu* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2007).

² Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sadr, h. 1414), "vhy", 15/379-382. Ayrıca geniş bilgi için bk. Bedruddin Muhammed İbn Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhan fî Ulumi'l-Kur'an*, (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyyeti, 2009), 1/164; Muhammed Abdu'l-Azim ez-Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfan* (Beyrut: Daru'l Mağrife, 3. Baskı, 2005), 47-48; Yusuf Şevki Yavuz, "Vahiy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2012), 42/440-443; Muhsin Demirci, *Tefsir Usulü* (İstanbul: İfav Yayınları, 2008), 51; İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, Ankara: TDV Yayınları, 1997, 37.

Allah, bitiş noktasında ise varlıklar vardır. Özel vahiy tarzında ise Allah, melek, peygamber ve insan şeklinde bir iletişim sıralaması vardır.³

Ömer Nasuhi Bilmen, tefsirinde vahyin hem lügat hem de terim anlamına değinmektedir. Lügat anlamıyla vahiy "İlham etmek, bildirmek, süratle işaret etmek, gizlice ihbar etmek, bir şeyi gerek uyanık iken ve gerek uyku hâlinde kalbe atmak" demektir. Bir şeyi bildirmeye "ihâ" denir. Bununla beraber vahyolunan şeylere de "vâhî" denilir ki bu, ismi meful sîgasıyla "mühâ" manasına gelmiş olur.⁴ Ona göre terim anlamıyla vahiy, "Allah'ın, dilediği şeyleri peygamberlerine birer yol ile bildirmesi, anlatması ve öğretmesi" demektir.⁵ Bu itibarla Bilmen vahyi, "vahy-i metlûv" (okunan vahiy) ve "vahy-i gayri metlûv" (okunmayan vahiy) olmak üzere ikiye ayırır. Okunan vahiy bizzat Hz. Cebrâil'in Hz. Peygamber'e tebliğ ettiği Kur'ân-ı Kerim'dir. Okunmayan vahiy ise Allah tarafından peygamberin kalbine vasıtasız olarak ilham olunan kutsî hadislerdir.⁶

Kur'ân'a göre ilahi vahiy olarak adlandırılan Allah'ın vahyetmesi bazen de peygamber dışındaki varlıklara yapılmıştır. Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın yeryüzüne⁷, gökyüzüne⁸, meleklerle⁹, bal arısına¹⁰, havârilere¹¹ ve Hz. Musa'nın annesine¹² vahyettiğinden bahsetmektedir.¹³ Ömer Nasuhi Bilmen, Allah'ın yere vahyetmesini, yere konuşma kuvvetini vermesi ya da yerin değişikliğe uğraması için kendisine emretmesi olarak açıklamaktadır.¹⁴ Göğe vahyetmesini ise, irade edip varlık alanına getirmek olarak yorumlamaktadır.¹⁵ Meleklerle vahyetmesinin de onlara yardım etmesi, onları zafer ve galibiyete erdirmesi, destekleyip muvaffak kılması anlamına geldiğini beyan etmektedir.¹⁶ Bal arısına vahyedilmesi, Allah'ın arıda böylesine bir teklifi kabul edecek bir tabiatı, içgüdüyü yaratmasıdır.¹⁷ Havarilere ve Hz. Musa'nın annesine vahyedilmesi ise kendilerine ilham edilmesi ya da rüyalarında kendilerine verilen işaret anlamına gelmektedir.¹⁸

Kur'ân-ı Kerim, bazen ilahi vahiyden söz ettiği gibi bazen de şeytanların¹⁹ ve insanların²⁰ vahyinden bahsetmektedir.²¹ Bu minvalde Bilmen, ilahi vahiy olarak değerlendirilemeyecek hususları da beyan etmektedir. Mesela o, "Bu şekilde her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman ettik. Onlar aldatmak için, birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Rabbin dileseydi bunu yapmazlardı. Sen onları uydurduklarıyla baş başa bırak."²² âyetinde zikredilen "vahiy" kelimesini vesvese, işaret ve süratli lakırdı olarak yorumlamaktadır. Zira insan ve cin şeytanları Hz. Peygamber'e şiddetli bir kin ve nefret besliyorlar, onu tebliğ ettiği davadan vazgeçirmek

³ Toshihiko İzutsu, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, trc. Süleyman Ateş (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.), 155-156.

⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985), 7/3257.

⁵ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/706.

⁶ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 7/3257.

⁷ ez-Zilzâl 99/4-5.

⁸ el-Fussilet 41/12.

⁹ el-Enfâl 8/12.

¹⁰ en-Nahl 16/68-69.

¹¹ el-Mâide 5/111.

¹² Tâhâ 20/38-39.

¹³ Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü*, (İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 2008), 50.

¹⁴ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 4/4078.

¹⁵ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 7/3185.

¹⁶ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 3/1165.

¹⁷ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 4/1797.

¹⁸ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/844; 4/2070; 5/2579.

¹⁹ el-En'âm 6/112, 121.

²⁰ Meryem 19/11.

²¹ Demirci, *Tefsir Usûlü*, 50.

²² el-En'âm 6/112.

için telkinde bulunuyorlardı.²³ Yine Bilmen, Hz. Zekeriyya'nın vahyetmesini "sabah ve ikindi namazlarını kılınız" anlamında kavmine işaret etmesi olarak izah etmektedir.²⁴ Görüldüğü gibi Ömer Nasuhi Bilmen Kur'ân'da kullanılan her "vahiy" kelimesinin ilahi vahiy olarak anlaşılamayacağını, bunun yerine göre vesvese, işaret ve lakırdı gibi anlamlara gelebileceğini ifade etmektedir.

2. Vahyin Mahiyeti

Vahyin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi onun ne olup olmadığını, yani iç yüzünü bilmekle mümkündür. Bu ise genel anlamda Allah'ın ezeli kelamının vahye muhatap olan peygamberlere nasıl ulaştığını anlamakla mümkün olabilir.²⁵ Hal böyleyken Ömer Nasuhi Bilmen, vahyin neyi ifade ettiği kadar ne olmadığı hususunda da izahlarda bulunmaktadır. Mesela o, "İçlerinden bir kişiye, "insanları uyar ve iman edenlerin Allah katında değerli bir yeri bulunduğunu müjdele" diye vahiy göndermemiz insanlar için şaşılacak bir şey midir? Bir de inkâr edenler, "bu, kuşkusuz apaçık bir büyücü" demektedirler."²⁶ âyetinin tefsirinde vahyin sihir ya da benzeri bir şey olmadığını, onun ancak ilahi vahiy olarak peygamberlere nazil olduğunu beyan etmektedir. Şâyet sihir ve benzeri bir şey olsaydı o takdirde vahiy ilahilik vasfını kaybetmiş, beşerî bir özelliğe bürünmüş olacaktı. Oysaki Kur'ân ve orijinaleri itibariye diğer ilahi kitaplar Allah tarafından indirilmiş ilahi kitaplardır.²⁷ Böylece Bilmen, vahyin ilahî olma vasfına dikkat çekmekte, onu sihir ve büyü gibi olumsuz durumlardan uzak tutmaktadır.

Ömer Nasuhi Bilmen'in dikkat çektiği başka bir nokta da Allah'ın vahyi hangi insanlara indirdiği hususudur. Bu meyanda o, "Senden önce de şehir halkı içinden seçip kendilerine vahyettiğimiz kişilerden başkasını peygamber göndermedik. İnkârcılar yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görmediler mi?"²⁸ âyetinin tefsirinde Allah'ın peygamber olarak ancak şehirde yaşamış ve aynı zamanda erkek olan kullarından peygamber seçtiğini beyan etmektedir. Zira ona göre şehir medeniyettir. Dolayısıyla söz konusu âyetin de işaret ettiği gibi insanlara gönderilen peygamberler, şehir halkından olan saygın insanlardır. Çölde büyüüp yetişmiş kimseler medenî terbiyeye tamamen kavuşamayacakları için onlar arasından peygamberler gönderilmemiştir. Ayrıca kadınlar da erkeklere göre bazı noktalarda dayanma güçleri ve tahammüllerinin zayıf olmasından dolayı peygamber olarak görevlendirilmemişlerdir.²⁹ Bunun yanında o, Nahl suresinin 43. âyetinin tefsirinde meleklerle ve çocuklara da peygamberlik görevinin verilmediğini beyan etmektedir.³⁰ Böylece Bilmen'in, vahyin herkese değil belirli nitelikleri haiz ve sadece seçilen kullara bahşedildiği düşüncesinde olduğu anlaşılmaktadır.

Vahyin içeriğinin insanı yönlendirdiğini belirten Ömer Nasuhi Bilmen, "De ki: "Bana vahyolunan Kur'ân'da bir kimsenin yiyecekleri arasında leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki o şüphesiz necistir- ya da Allah'tan başkası adına kesilmiş bir (murdar) hayvandan başka, haram kılınmış bir şey bulamıyorum. Fakat istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın kim bunlardan yeme zorunda kalırsa yiyebilir." Şüphesiz Rabbin çok bağışlayandır, çok merhametlidir."³¹ âyetinin tefsirinde müşriklerin yaptığı gibi bir şeye rastgele bu helaldir ya da haramdır denilemeyeceğini, bir şeyin helal ya da haram olmasını ilahi vahyin belirlediğini ifade

²³ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/941.

²⁴ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 4/2008.

²⁵ Demirci, *Tefsir Usûlü*, 52.

²⁶ Yûnus 10/2.

²⁷ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 3/1357.

²⁸ Yûsuf 12/109.

²⁹ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 3/1617.

³⁰ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 4/1783.

³¹ el-En'âm 6/145.

etmektedir. Ancak o, Kur'ân'da yer almayan bazı haramların da sünnet tarafından belirlendiğini beyan etmektedir.³² Dolayısıyla Bilmen'in bu ve benzeri âyetlerden yola çıkarak vahyin mahiyetini tespit etmesi hem vahyin anlamları hem de bir sonraki başlığın konusu olan 'geliş şekilleri' hakkında fikir vermektedir.

3. Vahyin Geliş Şekilleri

Ömer Nasuhi Bilmen, vahyin geliş şekilleriyle ilgili meselelere "Herhangi bir beşer ile Allah'ın konuşması ancak vahiy ile yahut perde arkasından ya da bir elçi gönderip, izni ile, dilediğini vahyetmesi şeklinde olabilir. Muhakkak ki O çok yücedir, engin hikmet sahibidir."³³ âyetinin tefsirinde temas etmektedir. Burada Allah'ın, peygamberlerine risâlet ve daha başka ruhanî nimetler verdiğine değinen Bilmen, insanın belli bir zaman ve mekânla mukayyet olmasına karşılık Allah'ın zaman ve mekândan münezze olduğunu belirtmekte ve bu nedenle Allah'ın kullarına olan hitabının farklı bir boyutta olacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla Allah'ın bildirmek istediklerini peygamberlerine üç şekilden biriyle bildirdiğini beyan etmektedir. Buna göre;

Allah'ın, mesajını *vahiy*le bildirmesidir. Yani Allah'ın, istediği şeyi, herhangi bir vasıta olmaksızın, gizli bir söz ile ya da sadık rüya ile peygamberlerinin kalbine ilkâ etmesidir, ilham etmesidir. İlâhî hitabını işitip anlamaya peygamberlerini muvaffak kılmasıdır. Nitekim Hz. İbrahim'e de oğlunu kurban etmesi öyle bir rüya ile vahyedilmiştir.³⁴ Ancak o, rüya yoluyla vahiy alma tarzını nübüvvetin başlangıcında Hz. Peygamber'i vahye hazırlamanın bir ön hazırlığı olarak değerlendirmektedir. Yine onun "gizli bir söz" ile kastı ilhamdır. Bilmen, ilhamın peygamberlerin kalbine kendileri uyanırken ve vasıtasız bir şekilde ilkâ edildiği görüşündedir. İlhamı ise "haber vermek, anlatmak, feyiz yoluyla kalbe düşen malûmat" olarak tanımlamaktadır. Bilmen, vahyin ilhamla veya diğer yollar vasıtasıyla meydana gelmesinden dolayı vahiy ilhamdan daha kapsamlı görmektedir. Bununla beraber o, evliyaullahın kalbine doğan ilâhî sırları ilham olarak kabul etmesinden dolayı ilhamı vahiyden daha kapsamlı olarak telakki etmektedir. Peygamberlere mahsus olan ilhamlar vahiy olup umuma yönelik hükümleri kapsayan haberlerdir. Oysa evliyaullah'a ait ilham, nev'î şahsına münhasır bir durumdur, vahiy değildir.³⁵

Bir perde arkasından hitap yoluyla Allah'ın emir ve yasaklarının vahyedilmesidir. Allah, bir söz ile ilâhî hitabını peygamberine işittirir, telkin eder. Ancak peygamberin ilâhî kelâmı duyması Allah'ın zâtını gördüğü anlamına gelmez. Nitekim Hz. Musa da böyle bir ilâhî vahye muhatap olmuştur. Yine Hz. Peygamber Mi'rac gecesinde bu ilâhî hitabı işitmiştir. Ayrıca Mi'rac gecesinde Hz. Peygamber'in gördüğü kimse bizzat Hz. Cebrâil'dir. Hz. Peygamber onu asli suretinde görmüştür. Ancak Hz. Peygamber bu gecede vahiy aracısız bir tarzda doğrudan Allah'tan almıştır.

Bir elçi göndererek dilediğini o elçi vasıtasıyla bildirmesidir. Nitekim Hz. Peygamber'e ve diğer peygamberlere Cibril-i Emin vasıtasıyla birçok defa vahyedilmiştir. Bununla beraber Allah bu vahyin kendi katından olduğunu peygamberlerine verdiği mucizeler ile desteklemiş ve kuvvetlendirmiştir.³⁶

³² Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/970.

³³ eş-Şûra 42/51.

³⁴ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 7/3256.

³⁵ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/706.

³⁶ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/706-707; 7/3256; 7/3524.

4. Kur'ân Vahyi

Ömer Nasuhi Bilmen'in, tefsirinde üzerinde durduğu önemli konulardan biri de Kur'ân vahyidir. Öyle ki o, Kur'ân'ın şüphe götürmeyecek tarzda Allah kelamı olduğunu ifade etmek üzere Hz. Peygamber'in ümmîlik vasfına ve peygamberlik öncesi dönemdeki dinî inanışına dikkat çekmektedir. Bu minvalde o, "(*Ey Resulüm*), işte sana böyle emrimizden bir ruh (Kur'ân) vahyettik. (Halbuki daha önce) sen kitab nedir, iman nedir bilmiyordun. Fakat biz o kitabı bir nur yaptık."³⁷ âyetinin tefsirinde Hz. Peygamber'in risaletten önce iman ve ibadetlerin ayrıntısına vakıf olmadığını belirtmektedir. Ancak Hz. Peygamber'in akıl ve düşünce yoluyla Allah'ın varlığına ve birliğine ulaştığını, bu nedenle putlara tapmadığını izah etmektedir. Bununla beraber dinî hakikatlerin ise kendisine vahyedilen Kur'ân sayesinde tam olarak öğretildiğini beyan etmektedir. Yine ümmîlik vasfının onun peygamberliğinin parlak bir delili olduğunu belirtmektedir. Zira o, Kur'ân gibi büyük bir mucizeyi tebliğ etmiş, bütün ahlakî faziletleri insanlarla buluşturmuştur.³⁸

Ömer Nasuhi Bilmen, müşriklerin kendilerine vahyolunan Kur'ân'ı beğenmeyip peygamber tarafından yenilenmesi isteğine de değinmektedir. "Kendilerine âyetlerimiz açıkça okunup anlatılınca bize geleceklerine inanmayanlar, "Bundan başka bir Kur'ân getir veya bunu değiştir" dediler. Onlara şöyle de: "Onu kendiliğinden değiştirmeye hak ve yetkim yoktur, ben ancak bana vahyedilene uyuyorum. Eğer rabbime itaatsizlik edersem şüphesiz dehşetli bir günün azabından korkarım."³⁹ âyetinin tefsirinde peygamber de olsa hiçbir kimsenin vahyi değiştiremeyeceğini belirten Bilmen, peygamberin sadece kendine vahyolunana tâbi olduğunu beyan etmektedir. Zira peygamber onlar arasında herhangi bir tahsil almadan ümmî olarak yaşamıştır. Ne bir ilim ne bir tarih ne de bir dinî mesele ile meşgul olmuş, kırk yaşına kadar bu hal ile yaşamını sürdürmüştür. Yani Allah tarafından tam bir korunma altına alınmıştır. O halde son derece edebî, birçok ilimleri ihtiva eden böylesine hikmetli kitap bir mucizeden başka nedir? Dolayısıyla Ömer Nasuhi Bilmen kitap yazma hususunda herhangi bir tahsil almamış bir kimsenin böylesine mûciz bir kitabı kendiliğinden yazamayacağını ifade etmekte ve müşriklerin bu hususta kendileriyle çelişkiye düştüğünü beyan etmektedir.⁴⁰ Yine müşrikler, "Ona bir hazine indirilse veya onunla bir melek gelse ya!" demelerinden dolayı canın sıkılarak sana vahyedilen âyetlerin bir kısmının tebliğini terk edecek değilsin ya! Sen ancak bir uyarıcısın. Allah her şeye vekildir."⁴¹ âyetinde de ifade edildiği gibi Hz. Peygamber'e bir hazine indirilmesini veya bir melek gelmesini istemişlerdir. Bilmen ise bu âyetin, müşriklerden Hz. Peygamber'e gelen baskılara aldırılmaması gerektiğini hatırlattığını beyan etmektedir.⁴² Dolayısıyla Bilmen, müşriklerin ısrarlı tutumlarına ve baskılarına rağmen Hz. Peygamber'in Allah'ın kelamında bir değişiklik yapmadığını, kendisine verilen görevi layıkıyla yerine getirdiğini belirtmektedir.

Kur'ân'ın ilahi vahiyden oluştuğunu ve Hz. Peygamber'in peygamberliğine bizzat Allah'ın şahitlik ettiğini⁴³ söyleyen Ömer Nasuhi Bilmen, Kur'ân'ın âyet âyet, sûre sûre yirmi üç senede inmesinin sebeplerine de değinmektedir. Ona göre Kur'ân'ın farklı zamanlarda indirilmesi bir hikmet-i ilahî gereğidir. Zira bütün İslâmî hükümler henüz nübüvvetin başında nazil olmuş olsaydı mükellefler için çok ağır olabilirdi. Ancak sorumlulukların azar azar, ağır ağır nazil olması Müslümanların onlara alışabilmesi için büyük kolaylıklar sağlamıştır.⁴⁴ Dolayısıyla

³⁷ eş-Şûrâ 42/52.

³⁸ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 7/3257.

³⁹ Yûnus 10/15.

⁴⁰ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 3/1370; 5/2635.

⁴¹ Hûd 11/12.

⁴² Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 3/1451.

⁴³ el-En'âm 6/19.

⁴⁴ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/707.

Bilmen, vahyin müneccemen yani parça parça indirilmesinin bir hikmete binaen gerçekleştiğini beyan etmektedir.

Ömer Nasuhi Bilmen, *"Rabbinin Kitabı'ndan sana vahyedileni oku. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O'ndan başka bir sığınak da bulamazsın."*⁴⁵ âyetinin tefsirinde Kur'ân'ın Allah'ın koruması altında olduğuna dikkat çekmekte ve onu hiçbir kimsenin kendi emelleri doğrultusunda değiştiremeyeceğine vurgu yapmaktadır.⁴⁶ Ayrıca Kur'ân'ın Arapça bir kitap olarak indirildiğini belirten Bilmen, *"Sana vahyi tamamlanmadan Kur'ân'ı okumada aceleci davranma."*⁴⁷ âyetine istinaden Hz. Peygamber'in vahiy sona ermeden onu okumamasının ve başkasına tebliğ etmemesinin istendiğini beyan etmektedir.

Ömer Nasuhi Bilmen, Kur'ân vahyinin benzeri getirilemez bir mucize olduğunu ifade etmekte ve *"Kulumuza (Hz. Muhammed s.a.s.) indirdiğimizin üzerinde bir şüpheniz varsa ona bir benzeri sureyi siz getirin. Eğer doğru sözlü iseniz, bu konuda, Allah'tan başka bütün şahitlerinizi de yardıma çağırın."*⁴⁸ âyetini bu duruma delil olarak zikretmektedir. Zira Allah, Kur'ân'ın kendi katından indirilmediğini düşünen ve bu hususta Hz. Muhammed'i yalanlayanlardan benzer bir sureyi getirmelerini istemekte ve bu hususta kâfirlere meydan okumaktadır. Onlar bunu yapamadığına göre bu durumda Hz. Muhammed davasında haklıdır.⁴⁹

Ömer Nasuhi Bilmen, nübüvvetle ilgili asılsız haberlere de değinmekte ve *"Allah'a karşı yalan uydurandan yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmemişken "Bana da vahiy geldi" diyenden ve "Ben de Allah'ın indirdiği âyetlerin benzerini indireceğim" diyenlerden daha zalim kim vardır?"*⁵⁰ âyetinin tefsirinde peygamber olmadıkları halde peygamberlik iddiasında bulunan Müseylemetü'l-Kezzâb ve Esved el-Ansî gibi kişilerin Allah'a ve Resul'üne iftira attıklarını belirtmektedir. Zira Allah kendilerine ne bir vahiy indirmiş ne de tebliğ ile görevlendirmiştir. Bunun yanında onlar, Kur'ân'ın benzeri bir kitap da yazabileceklerini iddia etmişlerdir.⁵¹ Halbuki hiçbir sahte ve uydurma durum gerçeğin yerini alamayacaktır.

Nübüvvetle ilgili asılsız haberlere, ilgili âyetler bağlamında cevap veren Bilmen, 'vahiy' anlayışıyla yakından ilişkili olması bakımından vahyin ve nübüvvet makamının elçisi Hz. Cebrâil hakkında da birtakım konulara yer vermektedir. Öncelikle o, Bakara 2/98 bağlamında Hz. Cebrâil'in vahiy meleği olduğunu tespit etmekte, akabinde ise hem kelimenin farklı dillerdeki anlamına hem de Hz. Cebrâil üzerinden yapılan şarkiyatçı eleştirilere değinmektedir. O, söz konusu âyetin tefsirinde Hz. Cebrâil'i vahiy meleği olarak nitelemekte ve kendisine Cibril de denildiğini belirtmektedir. Cibril'in ise İbranicede "Abdullah" anlamına geldiğini izah etmektedir. Ayrıca o, söz konusu âyetin tefsirinde Yahudilerin Hz. Cebrâil'e düşmanlık beslediklerini beyan etmektedir. Zira Yahudilere göre savaşlar, zelzeleler, kıtlıklar ve ekonomik sıkıntılar Cibril vasıtasıyla meydana gelmektedir. Kendilerini kınayan Kur'ân'ı da Hz. Peygamber'e getiren Cibril'dir. Öte yandan onlar Cibril'in vahiy kendilerine getirmeleri gerekirken Hz. Muhammed'e (s.a.s.) götürdüğüne inanmaktadırlar. Oysaki hiçbir meleğin Allah'ın emrinin dışına çıkması söz konusu değildir.⁵²

Öte yandan Bilmen, vahiy meleği Cebrâil'in başka görevlerine de değinmektedir. Bu minvalde o, *"Bunun üzerine ona şöyle vahyettik: "Bizim gözetimimiz altında ve bildirdiğimiz*

⁴⁵ el-Kehf 18/27.

⁴⁶ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 4/1952.

⁴⁷ et-Tâhâ20/114.

⁴⁸ el-Bakara 2/23.

⁴⁹ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 1/27.

⁵⁰ el-En'âm 6/93.

⁵¹ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/923.

⁵² Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 1/94.

*şekilde gemiyi yap...*⁵³ âyetinin tefsirinde, vahyi Allah'ın yardımı ve koruması, emir ve öğretmesi, kişiye verdiği kuvvet ve yetenek olarak tefsir etmektedir. Zira, Hz. Cebrâil Allah'ın emriyle Hz. Nuh'a geminin nasıl yapılacağını öğretmiş, ondan ne şekilde faydalanılacağını izah etmiştir.⁵⁴

Ömer Nasuhi Bilmen, *"Biz Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlara, İsa'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davud'a da Zebûr'u verdik."*⁵⁵ âyetinin tefsirinde ilahî vahyin sürekliliğinden ve peygamber göndermenin amacından bahsetmekte, yine Allah'ın her dönem peygamber gönderdiğini söylemektedir. Öyle ki Kur'ân'da yirmi beş peygamberin isminin geçmesine rağmen bu sayının hadis rivâyetlerinde yüz yirmi dört binden iki yüz yirmi dört bine kadar çıktığını beyan etmektedir. Böylece kavimlerine gelen bütün peygamberler şer'î hükümleri ümmetlerine tebliğ etmişlerdir ki böylece kendilerini uhrevî azaptan kurtaramama bahaneleri kalmassın. Ayrıca Bilmen, söz konusu âyetin tefsirinde vahiy gönderme açısından Hz. Peygamber ile diğer peygamberlerin durumunun eşit olduğunu belirtmekte, buna rağmen inkâr edenlerin Kur'ân'ın başka şekilde indirilmesini veya toptan bir defada nazil olmasını istediklerini, ancak Allah'ın, ilahî kitabını dilediği şekilde indirdiğini beyan etmektedir.⁵⁶ Bu yaklaşımıyla Bilmen, Allah'ın toplumlara elçiler gönderdiğini belirtmekte, ancak peygamberler değişse de mesajın değişmediğini vurgulamaktadır.

Ömer Nasuhi Bilmen, *"O putperestler, sana vahyettiklerimizden başka şeyleri yalan yere bize yamayasın diye neredeyse seni ayartıp ondan saptıracaklar, işte o zaman seni kendilerine dost sayacaklardı."*⁵⁷ âyetinin tefsirinde peygamberin vahiy karşısındaki durumuna da dikkat çekmektedir. Öyle ki peygamber kendisine gelen vahyi eksiksiz bir tarzda tebliğ etmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğü üstlenmediğinde ise sorumluluğunu yerine getirmemiş olacaktır. Ancak Allah, elçisini böylesine olumsuz bir durumdan korumuştur.⁵⁸

5. Vahiy-Gayb Münasebeti

Arapça'da "gizli kalmak, gizlenmek, görünmemek, uzaklaşmak, gözden kaybolmak, gizlenen, hazırda olmayan, bulunmayan şey"⁵⁹ gibi manalara gelen gayb kelimesi "duyular çerçevesine girmeyen ve aklın zaruri olarak gerektirmediği şey" olarak tanımlanmaktadır.⁶⁰ Ömer Nasuhi Bilmen ise Bakara suresinin 2. âyetinin tefsirinde gaybı gözle görünmeyen şeyler olarak izah etmektedir.⁶¹

Ömer Nasuhi Bilmen, *"Bunlar sana vahiy yoluyla bildirmekte olduğumuz gayb haberlerindedir. İçlerinden hangisi Meryem'i himayesine alacak diye kura çekmek üzere kalemlerini atarlarken sen onların yanında değildin; onlar tartışırken de sen yanlarında değildin"*⁶² âyetinin tefsirinde vahiy ile gayb arasında bir münasebet kurmaktadır. Zira Hz. Peygamber, Hz. Zekeriya ile Hz. Meryem kıssasından vahiy sayesinde haberdar olmuştur. Öyle

⁵³ el-Mü'minûn 23/27.

⁵⁴ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 5/2273.

⁵⁵ en-Nisâ 4/163.

⁵⁶ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/706-707.

⁵⁷ el-İsrâ 17/73.

⁵⁸ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 4/1900.

⁵⁹ Muhammed b. Yâkub Firûzâbâdî, *el-Kâmusu'l-muhît* (Beyrut: Müessesetü'l-Risâle, 8. Basım, 2005), "gyb", 1/121; İbn Manzûr, "gyb", 1/654-656.

⁶⁰ Rağîb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, thk. Safvân Adnân ed-Dâvûdî (Beyrut: Dâru's-Şâmiye, h. 1412), 1/616; Firûzâbâdî, "gyb", 1/121. Geniş bilgi için bk. İlyas Çelebi, "Gayb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1996), 13/404-409.

⁶¹ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 1/15.

⁶² Âl-i İmrân 3/44.

ki Hz. Peygamber Hz. Meryem'i kimin himaye ve terbiye edeceğini belirlemek üzere kura çektiklerinde onların yanlarında değildi. Oysaki bunları Hz. Peygamber'e bizzat Allah bildirmişti.⁶³ Nitekim "İşte bu anlatılanlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin! Sabret, çünkü iyi son gūnahtan sakınanlarındır."⁶⁴ âyetinin de gayba taalluk ettiğini bildiren Bilmen, ne Hz. Peygamber'in ne de kavminin Nuh tufanının ve diğer kıssaların ayrıntısından haberdar olduklarını, bunu bilmenin ancak vahiy yoluyla mümkün olduğunu açıklamaktadır.⁶⁵ Dolayısıyla kıssalar vasıtasıyla gaybdan haber vermenin bir mucize olduğuna değinen Bilmen, bunun aynı zamanda peygamberliğin en büyük delili olduğunu beyan etmektedir.⁶⁶ Yine Bilmen, "Musa'ya emrimizi vahyettiğimiz zaman, sen mukaddes vadinin batı tarafında bulunmuyordun, onu görenlerden de değildin."⁶⁷ âyetinin bu durumu teyit ettiğini belirtmektedir.⁶⁸

Ömer Nasuhi Bilmen, "De ki: "Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, ben meleğim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana uyarım." De ki: "Hiç kör ile gören bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?"⁶⁹âyetinin tefsirinde nüzul sebebini hatırlatmaktadır. Buna göre müşrikler, Hz. Peygamber'den gerçek peygamber ise Allah'tan kendileri için servetlerini arttırmayı, geleceğe ait fayda ve zararlarını bildirmeyi istemişlerdir. Yine bu minvalde Hz. Peygamber'in yiyip içmesine ve kadınlarla evlenmesine şaşırılmışlardır. Onlara cevaben Allah, Hz. Peygamber'in ulūhiyet sahibi ya da melek olmadığını, onun ancak bir beşer olduğunu belirtmekte, bu nedenle de gayba taalluk eden meselelerde Hz. Peygamber'in bir bilgisinin olmadığını beyan etmektedir.⁷⁰

Ömer Nasuhi Bilmen, "De ki: "Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmiyorum. Sadece bana vahyolunana uyuyorum ve ben apaçık bir uyarıcıdan başkası değilim."⁷¹ âyetinin tefsirinde ilk peygamber olarak Hz. Peygamber'in gönderilmediğini, bundan önce de peygamberler gönderildiğini belirtmektedir. Bunun yanında peygamberin vazifesinin dini emirleri tebliğ etmek olduğuna değinen Bilmen gerek kendisi hakkında gerekse kavminin istikbaline dair bir bilgiye sahip olmadığını beyan etmektedir.⁷²

6. Vahiy – Mucize Münasebeti

Mu'cize kelimesi sözlükte, "bir şeye güç yetirememek" anlamındaki acz kökünden türemektedir. Terim olarak ise, "peygamberin elinde ortaya çıkan ve benzeri öğrenim yoluyla meydana getirilemeyen olay" diye tanımlanmaktadır.⁷³ Kur'ân-ı Ker'im'de Hz. Salih'in devesi, Hz. Musa'nın asası, Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi gibi birçok mucizeden bahsedilmektedir.⁷⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, "Biz onları on iki kabile hâlinde topluluklara ayırdık. (Tîh sahrasında susuzluktan sıkılan) kavmi Musa'dan su istediğinde biz ona, "Asanı taşa vur" diye vahyettik.

⁶³ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 1/364-365.

⁶⁴ Hūd 11/49.

⁶⁵ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 3/1479.

⁶⁶ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 3/1536, 1611.

⁶⁷ el-Kasas 28/44.

⁶⁸ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 5/2605.

⁶⁹ el-En'âm 6/50.

⁷⁰ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/888.

⁷¹ el-Ahkâf 46/9.

⁷² Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 7/3357.

⁷³ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Matürüdi, *Kitâbü't-Tevhîd*, nşr. Fethullah Huleyf (İstanbul: by., 1979), 189; Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib b. Muhammed el-Basrî el-Bâkîllânî, *el-Beyân 'ani'l-fark beyne'l-mu'cizât ve'l-keramât* (Beyrut: by., 1958), 8-11; Halil İbrahim Bulut, "Mûcize", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30/348.

⁷⁴ bk. Âl-i İmrân 3/49-50, el-A'râf 7/73, 106-108; Hūd 11/96; el-Kasas 28/31-32, 35.

(Vurunca) taştan on iki pınar fışkırdı. Herkes (kendi) su içeceği yeri bildi.”⁷⁵ âyetinin tefsirinde peygamberlere verilen mucizelerin vahiy ile haber verildiğini belirtmekte ve böylece mucize-vahiy ilişkisine dikkat çekmektedir.⁷⁶

Bilmen, “Onlara istedikleri türden bir mûcize getirmediğin zaman: “Onu da bir taraftan derleyip toptasaydın ya!” derler. De ki: “Ben, ancak, Rabbimden bana vahyedilene uyarım. İşte bu Kur’ân, Rabbinizden size gelen ve gerçeği gösteren belgeler, iman edenleri doğru yola ileten bir rehber ve rahmettir.”⁷⁷ âyetine istinaden müşriklerin istedikleri mucizelerin ancak Allah’ın vahyetmesi ve izin vermesiyle mümkün olabileceğini, aksi takdirde peygamberin bunu kendi beşerî gücüyle gerçekleştiremeyeceğini beyan etmektedir. Zira müşrikler Hz. Peygamber’den pınarlar fışkırtmasını istemişler ve bu hususta da kendisiyle alay etmişlerdir. Oysaki Hz. Peygamber vahiy gelmeden hareket edemez ve mucizeyi gerçekleştirmesi de ancak Allah’ın izniyledir.⁷⁸

7. Vahyin Allah’ın Varlığına ve Kudretine Delil Teşkil Etmesi

Ömer Nasuhi Bilmen, vahiy ile ilgili âyetleri tefsir ederken onları Allah’ın varlığı, birliği ve kudreti bağlamında değerlendirmektedir. Nitekim o, Nahl suresinin 68-69. âyetlerinin tefsirinde Allah’ın bal arısına vahyetmesi ile Allah’ın varlığı ve kudreti arasında bir ilişki kurmaktadır. Allah’ın arıları ilahi teklifi kabul edecek bir tabiat, bir içgüdü ve bir kabiliyette yarattığını belirten Bilmen, bunun Yüce Yaratıcının varlığına ve kudretine delil olduğunu beyan etmektedir. Zira o arılar Allah’ın kendilerine ilham ettiği yollara giderek istedikleri meyve ve bitkilerden istifade etmişler, meyve ve bitkilerin farklılığına göre de beyaz, sarı, siyah gibi çeşit çeşit bal yapmışlardır. Yapılan bu balda ise insan için birçok şifa vardır. Birçok acıyı ve ağrıyı dindirir. Macun olarak da yaralara sürülebilir. Bunun yanında Bilmen, arı çeşitlerine ve kovanda meydana gelen iş bölümüne etraflıca değinmektedir. Yine arıların petek yapmadaki ustalıklarına temas etmektedir. Dolayısıyla arılar gibi küçük ve cılız hayvanların o kadar ince bilgilere sahip olmaları, şifalı bir hayat maddesini meydana getirebilmeleri, kendilerini yaratan, hikmet sahibi yaratıcının varlığına büyük bir delildir. Bunlar aynı zamanda düşünenler için ibret almayı gerektiren bir özellik de taşımaktadır.⁷⁹ Görüldüğü gibi Ömer Nasuhi Bilmen, Allah’ın arılara vahyetmesi ile Allah’ın varlığı ve kudreti arasında bir ilişki kurmaktadır. Öyle ki arılar aciz ve küçük varlıklar olmalarına rağmen fevkalade üstün şeyler yapmaktadırlar. Bu da Allah’ın kudreti sayesinde gerçekleşmektedir. Aynı zamanda Bilmen, söz konusu âyetlerin tefsirinde bilimin verilerinden yararlanmış ve ilmî tefsire ait örnekler sunmuştur.

Yine Bilmen’e göre arıların bu hali öldükten sonra diriltiilenin de adeta bir ispatıdır. Bilmen, bu eşsiz eserleri meydana getiren Allah, “insanları öldürdükten sonra tekrar varlık cüzlerini bir araya getirerek kendilerini hayat ile akıl ile vasıflanmış bir hale koyamaz mı?” diye sormakta cevaben ise Allah’ın buna kâdir olduğunu belirtmekte ve bunu ancak doğru düşünceden mahrum olan insanların inkâr edebileceğini belirtmektedir.⁸⁰ Dolayısıyla Bilmen, ilham ile arılara böylesine üstün şeyler yaptıran Allah’ın, öldükten sonra kudretiyle ölüleri diriltmeye de kâdir olduğunu dile getirmektedir.

Ömer Nasuhi Bilmen, “Derken onları yedi gök olarak iki günde yaratmış ve her göğe yapacağı işi vahyetmiştir. Ve dünya göğünü kandillerle bezedik ve koruduk; işte bu, üstün olan ve

⁷⁵ el-A’râf 7/160.

⁷⁶ Bilmen, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/1105.

⁷⁷ el-A’râf 7/203.

⁷⁸ Bilmen, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/1145-1146.

⁷⁹ Bilmen, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/1797-1798.

⁸⁰ Bilmen, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 2/1797-1798.

her şeyi bilen mabudun takdiridir.”⁸¹ âyetinin tefsirinde Allah'ın gökyüzüne vahyetmesi ile Allah'ın birliği, kudreti ve büyüklüğü arasında bir ilişki kurmaktadır. Allah'ın gökyüzüne vahyetmesini irade edip yaratması olarak izah eden Bilmen; meleklerin, ayın, güneşin ve gezegenlerin de bu iradeyle meydana geldiğini belirtmektedir. Allah, sadece bunları yaratmakla kalmamış aynı zamanda evrene bir düzen, bir sistem de getirmiştir. Bu ise ancak Allah'ın kudreti sayesinde vuku bulan bir durumdur.⁸² Böylece Bilmen, kevnî âyetler ile vahiy arasındaki münasebetin Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretine delil teşkil ettiğini beyan etmektedir.

Sonuç

Ömer Nasuhi Bilmen hem Osmanlı hem de Cumhuriyet döneminde yaşamış önemli bir İslâm âlimidir. Birçok ilim dalında eser kaleme alan Bilmen'in tefsir alanındaki en önemli eseri *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*'dir. Tefsirinde pek çok konuya değinen Bilmen, vahiy mevzusunu bu kavramın geçtiği ve mahiyetine dair bilgi veren âyetlerin tefsirinde ele almıştır.

Ömer Nasuhi Bilmen vahyin lügat ve terim anlamlarına değinmiş, akabinde terim olarak vahyi, “Allah'ın, dilediği şeyleri peygamberlerine birer yol ile bildirmesi ve anlatması ve öğretmesi” olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda o, vahyi Allah ile peygamber arasında cereyan eden özel bir iletişim olarak görmüştür. Bunun yanında Bilmen, vahyin ne olduğunu açıklamasının yanında ne olmadığını da beyan etmiş, dolayısıyla şeytanın vesvesesinin vahiy olmadığını ifade etmiştir. O; Allah'ın peygamberler dışında yeryüzüne, gökyüzüne, meleklerle, bal arısına, Havarilere ve Hz. Musa'nın annesine vahyedilmesini ilahi vahiy olarak adlandırmış, bu tür vahiyyle gayri ilahi vahyin farklarına değinmiştir.

Ömer Nasuhi Bilmen, Şûra Suresi 51. âyetine istinaden vahyin geliş şekillerini vahiy, doğrudan sözlü iletişim ve aracı melek Cebrâil olarak tespit etmiştir. Allah'ın, mesajını vahiyyle bildirdiğini ve bunun da ilham olarak adlandırıldığını ifade eden Bilmen, peygamber dışındaki kimselere verilen ilhamı vahiy olarak kabul etmemiştir. Dolayısıyla o, peygamberlere verilen ilham ile peygamber dışındaki insanlara verilen ilham arasındaki farka dikkat çekmiştir. Sözlü iletişimde ise sadece Hz. Mûsâ ile Hz. Muhammed'in (s.a.s.) muhatap alındığını ifade etmiş, böylece bu iki peygamberin değerine dikkat çekmiştir. Bunun yanında Allah'ın, Hz. Cebrâil'in getirdiği vahyi peygamberlerine verdiği mucizeler ile destekleyip kuvvetlendirdiğini beyan etmiştir. Ayrıca Bilmen, vahiy ile gayb arasındaki irtibatı ortaya koymuş, peygamber de olsa gaybı Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini ifade etmiştir. Ancak Allah'ın gayba ait hususlardan dilediği kadarını vahiyyle peygamberlerine bildirebileceğini, dolayısıyla insana verilen bilginin belli sınırlar içinde kalacağını izah etmiştir. Tefsirinde Kur'ân vahyi hususunda çeşitli konulara temas eden Bilmen, vahyin Allah'ın varlığına ve kudretine delil teşkil ettiğine dair de bazı örnekler sunmuştur.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

⁸¹ el-Fussilet 41/12.

⁸² Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, 7/3185.

Kaynakça

- Atalay, Orhan. "Ömer Nasuhi Bilmen'in Tefsirinde İçtimai Boyut". *Türk-İslâm Düşünce Tarihinde Erzurum Sempozyumu*. 1/170-180. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Bâkılânî, Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib b. Muhammed el-Basrî. *el-Beyân 'ani'l-fark beyne'l-mu'cizât ve'l-keramât*. Beyrut: y.y., 1958.
- Bilmen, Ahmet Selim. *Ömer Nasuhi Bilmen: Hayatı, Eserleri, Anılar*. İstanbul: Bilmen Basımevi, 1975.
- Bulut, Halil İbrahim. "Mûcize". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/348-351. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: TDV Yayınları, 11.Baskı, 1997.
- Çelebi, İlyas. "Gayb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/404-409. Ankara: TDV Yayınları, 1996.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Usulü*. İstanbul: İfav Yayınları, 2008.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Biyografik Teşkilat Albümü: 1924-1989*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1989.
- Firûzâbâdî, Muhammed b. Yâkub. *el-Kâmusu'l-muhît*. Beyrut: Müessesetü'l-Risâle, 8. Basım, 2005.
- Günay, Bektaş. *Ömer Nasuhi Bilmen ve Tefsiri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- Işık, Ayhan. "Ehl-i Halden İlmihal'e Bir Ömür: Ömer Nasuhi Bilmen", *Müftü ve Müderris Ömer Nasuhi Bilmen*. İstanbul: Marmara Akademi Yayınları, İstanbul, 2017.
- Işık, Ayhan. "İlme Adanan Ömür: Ömer Nasûhi Bilmen". *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 24 (2015), 56-61.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sadr, h. 1414.
- İsfahânî, Rağîb. *el-Müfredât*. thk. Safvân Adnân ed-Dâvûdî. Beyrut: Dâru's-Şâmiye, h. 1412.
- İzutsu, Toshihiko. *Kur'an'da Allah ve İnsan*. trc. Süleyman Ateş. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.
- Matürüdi, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Kitâbü't-Tevhîd*. Nşr. Fethullah Huleyf. İstanbul: b., 1979.
- Pala, Ali İhsan. *Erzurum'un Yüzleri: Ömer Nasuhi Bilmen*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Vakkasoğlu, Vehbi. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İslâm Âlimleri*. İstanbul: Cihan Yayınları, 1987.
- Yaran, Rahmi. "Ömer Nasuhi Bilmen". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/162-163. Ankara: TDV Yayınları, 1992.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Vahiy". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/440-443. Ankara: TDV Yayınları, 2012.
- Yüceer, İsa. "Çağdaş Sünnî Bir Kelamcı Ömer Nasuhi Bilmen". *Türk-İslâm Düşünce Tarihinde Erzurum Sempozyumu*. 1/419-450. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Zerkâni, Muhammed Abdu'l-Azim. *Menâhilu'l-İrfan*. Beyrut: Daru'l Mağrife, 3. baskı, 2005.
- Zerkeşî, Bedruddin Muhammed İbn Abdullah. *el-Burhan fî Ulumi'l-Kur'an*. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyyeti, 2009.